

4 TAALBEHEERSING IN
ORGANISATIES

De omvang van deze afdeling laat zien dat er binnen de taalbeheering veel aandacht is voor communicatieprocessen binnen en vanuit organisaties. Waarom? Er zijn naar mijn mening twee redenen. De eerste is dat bepaalde specifieke onderzoeksthema's zich pas aandienen wanneer men het concrete taalhandelen van professionals binnen een organisatie onder de loep neemt. Ik denk aan thema's als cliëntvriendelijk corresponderen of een case-study over het lezen van subsidie-aanvragen. Bij het laatste thema is ook bij de tweede reden relevant: er groeit het besef dat de eisen die men moet stellen aan effectief taalgebruik niet universeel zijn: wat in de ene context adequaat is, mist in de andere context zijn doel. Vraag is dan: in welke termen specificereert men een context? Het antwoord op die vraag lijkt vaak te zijn: in dezelfde termen als waarin de organisatiesociologie, politicolgie, bestuurs- of beleidswetenschap organisaties karakteriseren. Het efficiënt en adequaat lezen van subsidie-aanvragen lijkt een andere tekstverwerkingsstrategie te vereisen dan het efficiënt en adequaat lezen van een beleidsnota. Adequaat informeren van collega's in een verpleegtehuis vraagt andere communicatiestructuren en handelingen dan het vervullen van dezelfde communicatieve functie binnen de Nederlandse Spoorwegen.

Eenzijds dus specificaties van communicatieve functies die een bijzondere taalbeheeringsproblematiek met zich mee brengen, anderzijds het besef dat prescripties relatief geldig zijn ten opzichte van een complex van organisatievariabelen. Naar mijn mening zouden alle bijdragen in deze afdeling moeten kunnen gemotiveerd vanuit deze twee redenen. Grotendeels is dat het geval. Soms kan men twijfels hebben. Zo treft men twee bijdragen aan over pretesten van teksten. Deze problematiek speelt niet alleen in de context van organisaties. Ook het effect van toelichtingen bij instructies lijkt in een ruimere context te plaatsen. De afdeling *Taalbeheering in organisaties* wil echter ook een plaats zijn voor bijdragen met een sterk toegepast karakter.

De afdeling opent met bijdragen die betrekking hebben op het gebruik van wetenschappelijke informatie en op de vaktaalproblematiek. C. Wehrmann (UT) rapporteert over "Selectie en verorming van wetenschappelijke informatie in de pers". In haar onderzoek wordt geïllustreerd welke wijzigingen de informatie kan ondergaan op weg van wetenschapper naar krant. P.J. Schellens & I. Pröpper (UT), "Van onderzoek naar beleid: de weergave van onderzoeksresultaten in een politieke discussie", brengen verslag uit van een nadere verkenning van de selectie- en transformatietechnieken die bij de weergave van onderzoeksresultaten in beleidsdiscussies worden gehanteerd. J. van der Staak (UT) onderzoekt hoe professionals "Vakwoorden verklaren aan leken". De manieren waarop vakwoorden in gescreven teksten worden verklaard komen aan de orde. C. Sauer (RUI) behandelt "Vaktaalgecommunicatie: interinstitutionele en transdisciplinaire contacten". Hij zal een beschrijving leveren van vaktaalverschijnselen die in het traditionele vaktaalonderzoek over het hoofd worden gezien.

Vervolgens worden twee samenhangende bijdragen gepresenteerd in het kader van een onderzoeksproject van de RUU over de communicatie rond subsidieverstrekking door overheidsinstanties. L.R. Lentz (RUU) behandelt in "De voorlichting over subsidies" de vraag in hoeverre aandacht besteed wordt aan communicatieve aspecten van subsidieverstrekking in evaluatie-onderzoek dat door de Algemene Rekenkamer is geïnventariseerd. H. Pander Maat (RUU) bespreekt "De leestaak van de subsidiegever". Met behulp van hardopdenprotocollen geeft hij een analyse van de leestaak ten behoeve van het lezen en beoordelen van subsidieaanvragen.

R. Geel (UvA) houdt zich bezig met de zakenbrief. Hij bespreekt de "Specifieke eisen aan onderwijs in schrijfvaardigheid voor werknemers in het bedrijfsleven". Aan de hand van een onderzoek op het gebied van de schriftelijke behandeling van klachten bespreekt hij waar in de beroepspraktijk de grootste problemen liggen.

Vervolgens instructies en voorschriften. M.G.M. Elling (TUD), "Het effect van toelichtingen en concrete omschrijvingen bij instructies", gaat na in hoeverre werknemers bepaalde tekstenmerken waarderen en wat het effect ervan is. M.F. Stehouder (UT) presenteert in "Informatiezoekend gedrag van computergebruikers en de consequenties daarvan voor inhoud en vorm van een softwarehandleiding" een globaal model van informatiezoekend gedrag en gaat verder in op de consequenties van het zoekgedrag van de gebruiker voor inhoud, perspectief en vorm van software-handleidingen.

Twee bijdragen handelen over het probleem van het pretesten van tekstmateriaal. M. de Jong (UT) & B. Vroom (ACON) analyseren het "Pretesten van schriftelijk materiaal". Na een theoretisch overzicht wordt ingegaan op de vraag of de effecten bereikt kunnen worden die de organisatie zich met betrekking tot het materiaal gesteld heeft. U. Schuur, H. van den Bergh & G. Verhoeven (RUU) schrijven over "De invloed van pretest-instructies op de bruikbaarheid van de onloskorte oordelen". Deze vraag wordt besproken aan de hand van een experiment waarbij proefpersonen twee verschillende persasiëve teksten moesten beoordelen volgens drie varianten op de plus-en-min methode.

De laatste reeks bijdragen hebben alle betrekking op de structurering en evaluatie van de interne communicatie in organisaties. A. Brammer (RUU) rapporteert over "Het uitbrengen van een communicatie-advies in een functionele context". Zij brengt verslag uit van een onderzoek ten behoeve van een communicatie-advies aan een verpleeghuis. Dit advies heeft betrekking op de communicatie rondom de verzorging van de bewoners. Zij zal ingaan op de vraag welke variabelen van invloed zijn op dit communicatieproces. W. Okkerse (RUU) bespreekt "Algemene richtlijnen voor informatieplannen". Na een korte introductie over systeemontwikkelingsmethoden geeft zij enkele algemene richtlijnen voor het opstellen en schrijven van een informatieplan. W. Vuijk & C. Reezigt (RUG) schrijven over "De kaderbijeekomsit: analyse van een intern communicatieprobleem". Zij analyseren een communicatieprobleem tussen een directeur en medewerkers over het nut van een informatie-bijeekomsit. Ook zullen zij de gesuggereerde verbeteringen aan de orde brengen. P.J. van den Hoven (RUU) tenslotte, "Vraagpunten bij de ontwikkeling van een communicatie audit: een inventarisatie", inventariseert de vraagpunten die aan de orde moeten komen bij de ontwikkeling van een communicatie audit. Hij zal de vragen categorieën systematisch categoriseren en laten zien hoe de antwoorden op de verschillende vragen van elkaar afhankelijk zijn.

1. Inleiding

Het taalverkeer van wetenschap naar burgers is van recente datum: pas in de jaren '70 zijn de wetenschapsvoorlichting en wetenschapsjournalistiek echt van de grond gekomen en werden resultaten van wetenschappelijk onderzoek via de media aangeboden aan het grote publiek. Dit omdat de interesse voor wetenschap groeide, maar ook vanuit de gedachte dat het publiek op de hoogte moest worden gesteld van wat er zich in wetenschap afspeelde om beïnvloeding van de wetenschap vanuit de maatschappij mogelijk te maken.

Over het aanbod van informatie over wetenschap in media is nog weinig bekend. Ook is niet duidelijk hoe dat aanbod precies tot stand komt, en welke technieken door o.a. journalisten en redacteuren van persbureaus en media worden gehanteerd om wetenschappelijke informatie toegankelijk te maken voor een groot publiek. In het kader van het onderzoek 'Promoties in de krant, de journalistieke verwerking van wetenschappelijke informatie' probeer ik enig inzicht in deze vragen te verkrijgen.

In dit artikel ga ik in op één aspect van het genoemde onderzoek: het vertalen van wetenschappelijke informatie voor een groot publiek. Uitgangspunt vormt de vraag: Hoe wordt een proefschrift 'vertaald' in een krantenartikel?

Bij de totstandkoming van krantenartikelen over promoties is vaak een groot aantal personen betrokken: promovendi, universitaire voorlichters en journalisten en redacteuren van persbureaus en kranten. Om te kunnen onderzoeken welke veranderingen deze betrokkenen hebben aangebracht ten opzichte van de tekst die zij als informatiebron gebruikten, zijn gegevens verzameld van alle promoties die in de maanden april en mei 1990 aan bepaalde universiteiten plaatsvonden. Van elke promotie is nagegaan of de promovendus een samenvatting heeft gemaakt op verzoek van de voorlichter van de universiteit, of er een universitaire persbericht is verspreid, of er bij het Algemeen Nederlands Persbureau (ANP), de Gemeenschappelijke Persdienst (GPD) of de Persunie een persbericht over de promotie is verschenen en of er krantenartikelen over de betreffende promoties zijn geschreven. Op basis van dit materiaal kon worden bepaald hoe de informatiebron van promovendus naar krant verloopt, en kan in principe ook worden nagegaan welke tekstuële veranderingen door de verschillende actoren zijn aangebracht. Daartoe moeten achtereenvolgens de samenvatting van de promovendus, het universitaire persbericht, de persberichten van de persbureaus en de krantenartikelen worden geanalyseerd en vergeleken.

In dit artikel zal ik illustreren welke methode ik hanteer bij het analyseren en vergelijken van de structuur van persberichten en de daarop gebaseerde krantenartikelen. In paragraaf 2 zal ik de gehanteerde methode kort weergeven. In paragraaf 3 worden achtereenvolgens een analyse van een universitaire persbericht (paragraaf 3.1)